

TA’LIMNI SIFATLI BOSHQARISHDA STRATEGIK YONDOSHUVLAR

J.R.Obidov

*Oriental Universiteti Menejment
(tarmoqlar va sohalar bo'yicha)
1-kurs magistranti*

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim tizimini sifatli boshqarish strategik yondashuvlari tahlil qilinadi. Ta'lim sifati va samaradorligini oshirish uchun rejalashtirish, resurslarni taqsimlash va innovatsion texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, ta'limni strategik boshqarishda ilg'or xalqaro tajribalar va zamonaviy menejment tamoyillari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: ta'lim sifati, strategik boshqaruv, menejment, rejalashtirish, innovatsiya, xalqaro tajriba

Annotation: This article analyzes strategic approaches to quality management in the education system. Effective planning, resource allocation, and the use of innovative technologies play a crucial role in improving educational quality and efficiency. Additionally, the study examines advanced international practices and modern management principles in strategic education management.

Keywords: education quality, strategic management, planning, innovation, resource allocation, international experience

Аннотация: В данной статье анализируются стратегические подходы к качественному управлению системой образования. Эффективное планирование, распределение ресурсов и использование инновационных технологий играют важную роль в повышении качества и эффективности образования. Также рассматриваются передовой международный опыт и современные принципы менеджмента в стратегическом управлении образованием.

Ключевые слова: качество образования, стратегическое управление, менеджмент, планирование, инновации, международный опыт

Ta'lim strategiyasining nazariy asoslari. Ta'limdagi strategik menejment, deganda ta'lim muassasasi oldiga uzoq muddatli maqsad va vazifalarni belgilash, keyin yesa ushbu maqsadlarga yerishish uchun rejalar va taktikalarni ishlab chiqish jarayoni tushuniladi. U ta'lim muassasasining muvaffaqiyati va barqarorligini ta'minlash uchun resurslarni taqsimlash, o'quv dasturlarini ishlab chiqish, o'quvchilarni qabul qilish, professoro'qituvchilarni rivojlantirish va ta'lim muhitining boshqa jihatlari bo'yicha qarorlar qabul qilish jarayonlarini o'z ichiga oladi. Ta'limdagi strategik menejment,

shuningdek, ta'lim sohasidagi o'zgarishlar va yangilik to'g'risida xabardor bo'lishni va shunga mos ravishda strategiyalarni tuzatishni o'z ichiga oladi.

Bu ta'lim maqsadlarini belgilash, o'quv dasturini ishlab chiqish, resurslarni taqsimlash, xodimlarni boshqarish, yangi texnologiyalarni joriy yetish va manfaatdor tomonlar bilan hamkorlik qilish kabi bir qator tadbirlarni o'z ichiga olishi mumkin. Maqsad – strategik rejalashtirish va boshqarish orqali ta'lim muassasasining umumiy sifati va samaradorligini oshirishdan iboratdir.

Ta'limda strategik menejmentning kelib chiqishi. Ta'limdagi strategik menejment biznesni boshqarish amaliyotidan kelib chiqadigan menejment sohasidir. Ta'limga strategik boshqaruv tamoyillarini qo'llash XX-asr oxirida ta'lim muassasalarining yanada, samaraliroq va raqobatbardosh bo'lishga intilishi natijasida jadal rivojlana boshladi.

Ta'limdagi strategik menejmentga eng dastlabki ta'sirlardan biri Garvard universiteti professori Maykl Porterning ishi bo'lib, uning raqobat strategiyasi va raqobatdosh ustunlik haqidagi nazariyalari turli sohalarda, jumladan, ta'limda ham keng qo'llanilgan.

Ta'limda strategik menejment kontsepsiyasi ta'lim tizimida uzoq muddatli maqsadlarni belgilash, ushbu maqsadlarga erishish uchun rejalar va siyosatlarni ishlab chiqish, resurslarni samarali taqsimlash, o'zgaruvchan ichki va tashqi muhitga javob berish uchun strategiyalarni doimiy ravishda kuzatib borish va tuzatishni o'z ichiga oladi.

Ta'lim strategiyasining nazariy asoschilari o'quv jarayonlarini tashkil etish, ma'lumotlar tahlili va ilmiy tadqiqotlar asosida yangi ta'lim metodikalarini rivojlantirishda ishtirok etganlar. Ular ta'limning strategik menejment yo'nalishi bo'yicha muhim bo'lgan kontsepsiyalarni tahlil qilish, ta'limning samaradorligini oshirish uchun yangi texnologiyalardan foydalanish va ta'lim sohasidagi innovatsion jarayonlarni rivojlantirishga katta hissa qo'shganlar. Bu olimlarning ilmiy yondoshuvlari ta'lim sohasidagi eng so'nggi ilmiy yutuqlar va amaliyotlarga asoslangan holda, ta'lim strategiyasining rivojlanishi uchun asos hisoblanadi. Ta'lim sohasida strategik menejment yo'nalishi bo'yicha taniqli olimlarning ilmiy yondoshuvlariga to'xtalib o'tamiz:

1. Maykl Fullan (1950-yillar) – u ta'lim strategik menejmentiga tizimli yondashuvni qo'llab-quvvatlaydi, bunda ta'limni boshqarishda amalga oshirilayotgan islohotlar barqaror va mazmunli ta'sir ko'rsatishini ta'minlash uchun ta'lim tizimining jarayonlari bo'ylab harakatlar muvofiqlashtirilishi lozimligi yoqlab chiqadi;

2. Jon Kotter (1970-yillar) – ta'limda tashkiliy o'zgarishlarni amalga oshirishda kuchli yetakchilik, oldindan prognoz qilish va xodimlar bilan samarali muloqot va munosabat muhimligini ta'kidlaydi. U, shuningdek, xodimlarda yangi o'zgarishlar haqidagi tasavvur va aniq maqsadga muvofiq harakat qilish imkoniyatini berish

tarafdori. Ushbu tamoyillar ta'lim muassasalarida takomillashtirish va innovatsiyalarni rivojlantirish uchun ta'limda strategik menejment fanida qo'llashni taklif sifatida kiritadi;

3. Richard Yelmor (1980-yillar) - ta'lim siyosati va maktabni takomillashtirish bo'yicha yondoshuvlarni ishlab chiqadi;

4. Linda Darling-Hammond (1980-yillar) - ko'pincha ta'limda tenglik va mukammallikni qo'llab-quvvatlovchi siyosat va amaliyotlarni qo'llab-quvvatlagan, shuning uchun uning strategik menejmentni rivojlantirish haqidagi yondoshuvlari ushbu tamoyillarga mos keladi;

5. Piter Senge (1990 - yillar) – ta'lim tashkilotlari boshqaruv tizimi va o'qituvchilarni aniq maqsadlarga yo'naltirilgan va qabul qilingan qarorlarining uzoq muddatli ta'sirini hisobga olishlari zarurligini ta'kidlaydi. U ta'lim tizimidagi turli elementlarning o'zaro bog'liqligini hisobga olgan ta'limda strategik boshqaruvga yaxlit yondashuv tarafdori; Umuman olganda, Sengening ilmiy yondoshuvlari ta'limdagi strategik menejment yordamida murakkab va dinamik muhitda moslasha olgan holda takomillashgan ta'lim tashkilotlarini yaratish haqidagi kengroq falsafaga mos keladi.

6. Maykl Ye. Porter (1990-yillar) ta'limda raqobat strategiyasi yondoshuvi;

7. Richard Rumelt (2000-yillar) strategiyani quyidagicha ta'riflaydi: ... hamjihatlikda tashkilot faoliyati ko'lamini hamda uning omon qolish va muvaffaqiyatga erishishga bo'lgan yondashuvini belgilaydigan maqsad, siyosat va rejalar to'plamidir;

8. Gari Hamel (2005-yil) o'ziga xos, hamkorlik, integratsiya va amaliy bilim, ko'nikma va o'zaro munosabat kombinatsiyasiga asoslangan kompetentlik modelini taklif etadi;

9. Rita MakGrat (2008-yil) U strategiya, innovatsiya va tadbirkorlik, jumladan, kashfiyotga asoslangan rejalashtirishga yo'naltirilgan ilmiy yondashuvni ilgari surgan strategik menejment fanining asoschisidir.

Ilmiy maktablarning rivojlanish bosqichlari. Ta'limdagi strategik menejment yillar davomida o'zgaruvchan ta'lim tizimi, siyosati va innovatsion texnologiya yutuqlariga moslashish uchun rivojlana boshladi:

1. 1960-yillar: Bu davrda ta'limda strategik menejmentning asosiy maqsadi uzoq muddatli rejalashtirish va resurslarni taqsimlashga qaratildi. Maktablar va ta'lim muassasalari kelajak uchun aniq maqsad belgilash muhimligini o'ylay boshladilar;

2. 1970-yillar: Ta'lim samaradorligini baholash yo'lga qo'yilishi bilan strategik boshqaruv natijalariga ko'proq e'tibor qaratila boshlandi. Ma'lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish va doimiy takomillashtirishga asosiy urg'u berila boshlandi;

3. 1980-yillar: Yangi boshqaruv metodlarini paydo bo'lishi va globallashtirish ta'limda yanada moslashuvchanlik yangi strategik boshqaruv yondashuvlariga o'tishga olib keldi. Maktablar ta'lim muhitidagi tez o'zgarishlarga javoban innovatsiyalar, hamkorlik qilish va tezkor natijalarga erishish tamoyillariga amal qila boshladilar;

4. 1990-yillar: ta'limda strategik menejment yanada inklyuziv va o'quvchilar ehtiyojiga yo'naltirila boshladi. Adolat, xilma-xillik va inklyuzivlikka e'tibor kuchayib bordi va shuningdek, ta'limni ijtimoiy yo'nalishini o'rganish va yaxlit rivojlanish muhimligi isbotlandi;

Umuman olganda, ta'limdagi strategik menejment an'anaviy uzoq muddatli rejalashtirishdan tez o'zgaruvchan dunyoda turli xil o'quvchilarning ehtiyojlarini qondirishga intiladigan yanada dinamik, ma'lumotlarga asoslangan va talabalarga yo'naltirilgan yondashuvga aylandi.

2000-yillar: Bu davrda, Amerika Qo'shma Shtatlarida hech qanday bola ta'lim olishda orqada qolmaydi kabi tashabbuslar asosida hisobdorlik va baholashga e'tibor qaratildi. Ta'limdagi strategik menejment o'quvchilar natijalarini yaxshilash uchun ma'lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish, samaradorlikni o'lchash va standartlashtirilgan testlar tuzildi;

2010-yillar: texnologiya integratsiyasi, shaxsiylashtirilgan ta'lim va malakaga asoslangan ta'limga e'tibor kuchaydi. Strategik menejment o'qitish uchun raqamli vositalardan foydalanish, moslashuvchan ta'lim modellarini joriy etish va talabalarga yo'naltirilgan yondashuvlarni targ'ib qilishga e'tibor qaratildi;

2020-yillar: So'nggi yillarda ta'limda inklyuziv amaliyotlar, ijtimoiy-emotsional ta'lim va tenglik tomon siljish kuzatildi. Hozirgi vaqtda strategik menejment turli xil va inklyuziv muhitlarni yaratish, va nomutanosibliklarni bartaraf etish va o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga ustuvor ahamiyat berilmoqda.

Ta'limda strategik menejmentni takomillashtirish yo'nalishlari: Kelajakda ta'lim sohasidagi strategik menejment jamiyatda globallashtirish, texnologik taraqqiyot, demografik siljishlar va ishchi kuchiga bo'lgan talablarning o'zgarishi kabi yuzaga keladigan muammolarni hal qilish uchun rivojlanishda davom etishi mumkin. Bu innovatsion pedagogik yondashuvlarni qabul qilishni, hamkorlar bilan hamkorlikni rivojlantirishni va ta'lim muassasalarining jamiyatdagi rolini qayta ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi. Ta'limda strategik menejmentni takomillashtirishning quyidagi yo'nalishlarini ta'kilab o'tish mumkin:

1. Aniq va o'lchanadigan maqsadlarni belgilash: ta'lim muassasasining o'z missiyasi va qarashlariga erishish yo'lida ish olib borishini ta'minlash uchun aniq maqsadlar va asosiy faoliyat ko'rsatkichlarini belgilash;

2. Samarali yetakchilik tamoyilini tatbiq etish: ta'lim tashkilotini rivojlantirish uchun yo'l-yo'riq ko'rsata oladigan, xodimlarni motivatsiyasiga e'tibor va dalillarga

asosan muhim qarorlar qabul qila oladigan kuchli va qobiliyatli rahbarlar mavjudligini ta'minlash;

3. Doimiy takomillashtirishga urg'u berish: ta'lim muassasasi o'z jarayonlari, xizmatlari va natijalarini doimiy ravishda takomillashtirib borishini ta'minlash uchun doimiy o'z-o'zini baholash, mulohaza yuritish va moslashish madaniyatini rag'batlantirish;

4. Dalillarga asoslangan qarorlar qabul qilish tamoyilini qo'llash: qaror qabul qilish jarayonlariga jiddiy e'tibor qaratish, takomillashtirish yo'nalishlarini aniqlash va strategik maqsadlar sari taraqqiyotni baholash uchun ma'lumotlar va ilmiy tahlillardan foydalanish;

5. Manfaatdor tomonlarni jalb qilish: o'quvchilar, ota-onalar, o'qituvchilar, xodimlar va jamiyat a'zolarini strategik rejalashtirish jarayoniga jalb qilish, ularning istiqbollari hisobga olinishi va muassasani takomillashtirish bo'yicha sa'yi-harakatlari keng qo'llabquvvatlanishini ta'minlash;

6. Innovatsiyalarni rag'batlantirish: o'qitish, o'rganish, boshqaruv va o'quvchilarni qo'llab-quvvatlash xizmatlariga yangi yondashuvlarni ishlab chiqish uchun ijodkorlik va tajribalarni rag'batlantirish;

7. Kuchli tashkiliy madaniyatni shakllantirish: hamkorlik, muloqot, xilma-xillik, tenglik, inklyuzivlik va javobgarlikni qadrlaydigan ijobiy ish muhitini rivojlantirish;

Strategiya elementlariga Garvard biznes-maktabi professori Chandler ta'rifiga ko'ra, strategiyaning uch elementi mavjud:

- Asosiy uzoq muddatli maqsadlarni aniqlash ketma-ket bajarilishi kutilayotgan strategik maqsadlarni belgilab olishdir.

- Maqsadsiz demak harakat ham bo'lmaydi. Agar siz qayoqqa borishingizni bilmasangiz, siz qanday harakat qila olasiz?

- Harakat yo'nalishini belgilab olish esa oldindan qo'yilgan maqsadlarga erishishga yo'naltirilgan hatti-harakatlar yig'indisidir. Masalan, sizing maqsadingiz Singapurga sayohat qilish bo'lsa, u holda sizing harakatingiz sayohatni uyushtirish bo'yicha yo'naltirilgan bo'ladi va siz turistik agentlikka telefon qilasiz va maqsadingizga erishish uchun keyingi yo'nalishlarda davom etasiz.

- Resurslarni joylashtirish oldinga qo'yilgan maqsadlarga erishish uchun zarur bo'lgan moliyaviy xarajatlar bilan bog'liqdir. Agar harakat mos ravishda resurslar, xususan, moliyaviy resurslar bilan qo'llab-quvvatlanmas ekan, maqsadga erishib bo'lmaydi. Agar ushbu resurslardan birortasi yetishmasa, u holda siz o'zingiz asoschan maqsadingizga erisha olmaysiz.

Strategiya ta'lim faoliyati turlarining (o'quv jarayonini loyihalash, rejalashtirish, o'tkazish va nazorat qilish) samaradorligining mezonlari va ko'rsatgichlari to'plamini o'z ichiga olgan ta'lim faoliyati sifatini baholash tizimini ishlab chiqishdan iborat. Ko'p jihatdan ta'lim muassasalarining raqobatda ustunlikka erishishi, menejerlarning

strategik maqsadlarga qiziqishi bilan bog'liq. Tashqi muhitda raqobat kuchayib borayotgan sharoitda strategik menejment tashkilotning barqaror ishlashi yoki rivojlanishi uchun muhim zamin yaratadi. Strategiya bevosita muammolarni hal qilishga asosiy e'tiborni qaratadi. Shuni ta'kidlash joizki, "Strategik menejment" tushunchasi ta'lim muassasalari rahbarlarining lug'atiga allqachon faol kirilgan. Ko'pchilik ta'lim muassasalarida rivojlantirish bo'yicha g'oyalarni kam emas, lekin ko'pincha bu g'oyalar natijalarini ta'lim amaliyotiga qo'llashda rahbarlarda tayyorgarlik va kompetentlik yetishmaydi.

Mamlakatimizda strategik menejmentga bo'lgan ehtiyoj, ayniqsa, bozor talabiga, oddiy qilib aytganda iste'molchi (ota-onalar, o'quvchilar bo'lishi mumkin) talabiga javob berishda, raqobat maydoni shakllana boshlayotgan davrda ta'lim tashkilotlari faoliyatini rejalashtirishni chuqur tahlil qilishni va takomillashtirishni tushunish, ayniqsa, muhimdir.

Ta'lim tizimini rivojlantirish yo'nalishida amalga oshirilayotgan islohotlar barcha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini ilmiy asosda tashkil etish va boshqarishda fan-texnika yutuqlariga asoslangan boshqaruvsifatli taqdim etishni, boshqaruv yo'nalishida bilim, ko'nikma va malakalarni, yangi shaxsiy va kasbiy sifatlarni talab qiladi, bu o'z navbatida strategik boshqaruvsifatli zamin yaratishni, strategik boshqaruv boshqaruv mohiyati bilishni kuchaytiradigan zamin yaratadi.

Strategik rejalar - bu muassasada ta'lim tizimini rivojlantirish, ta'lim-tarbiya jarayonida ko'zlangan maqsadlarga erishish - raqobatbardosh bitiruvchilarni tayyorlash yo'nalishida uzoq (besh, o'n yil va undan ko'proq) muddatlarga mo'ljallangan vazifalarni o'z ichiga olgan dastur (istiqboliy reja) bo'lib, u ta'lim muassasasining hamda rahbar-xodimlarning yillik va joriy rejaları uchun asos sifatida xizmat qiladi.

Strategik rejalashtirish - Ta'lim muassasasining maqsadlaridan kelib chiqib amalga oshirish zarur bo'lgan vazifalarni belgilash, mazkur vazifalarni amalga oshirish uchun boshqaruv g'oyalar va metodlarni aniqlash va amalga oshirish yuzasidan strategik rejaları ishlab chiqish jarayoni bo'lib, bunda maqsad va vazifalarning ilmiy asoslanganligi, belgilangan muddatlarining aniq va ob'ektivligi, ijrochilarning bilimi va kasb mahorati, tashqi muhit ta'siri, fan-texnika va texnologiyalarning rivojlanishi, muassasa imkoniyatlari, shuningdek boshqaruv strategiasi, strategiyani amalga oshirish yo'nalishlari o'rganilib, tahlil qilinadi.

Strategik boshqaruv sifatli - bu korxona yoki muassasani barcha yo'nalishlarni hisobga olgan holda, atrof-muhit o'zgarishlari, ichki va tashqi ta'sirlar va bozor talablariga javob berish kabi ko'p o'zgaruvchan omillarni hisobga olib strategiyani belgilaydigan va uni amalga oshiradigan jarayon bilan bog'liq.

Zamonaviy ta'lim sohasida strategik boshqaruv juda muhimdir, chunki u o'quv muassasalariga tizimli va ilmiy asoslangan yondoshuvlar orqali rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish, ta'lim jarayonlarini yaxshilash, resurslarni optimal

taqsimlash va muassasalarni yuqori saviyada boshqarish uchun kerakli ko'nikma, bilim va malakalarni rivojlantirish imkonini beradi. Bu yondashuv o'qitish jarayonini yaxshilash, raqobatdosh mutaxassislar tayyorlashga olib keladi va o'quvchilar uchun eng yaxshi ta'lim muhitini yaratishga yordam beradi.

Strategik menejmentning mohiyati tashqi muhitning kutilayotgan hatti-harakatlariga asoslanib, kelajakda kerakli natijalarga erishish uchun muassasa hozirgi paytda nima qilishi kerakligini aniqlashdir. Shu bilan birga, muassasaning hozirgi (yaqin) vaqtdagi harakatlari aniqlanadi va amalga oshiriladi, bu unga aniq kelajakni ta'minlaydi. Uzoq muddatli va strategik rejalashtirish o'rtasidagi asosiy farq kelajakni talqin qilishdir. Uzoq muddatli rejalashtirish tizimi kelajakni tarixiy rivojlanish tendentsiyalarini ekstrapolyatsiya qilish orqali bashorat qilish mumkinligini taxmin qiladi. Uzoq muddatli rejalashtirish tizimida maqsadlar muassasaning har bir asosiy bo'linmasi uchun ishlab chiqilgan dasturlar, byudjetlar va foyda rejalarga o'zgartiriladi. Strategik rejalashtirish tizimida kelajak o'tmishdagidan yaxshiroq bo'lishi kerak, degan taxmin mavjud emas va kelajakni ekstrapolyatsiya yo'li bilan o'rganish mumkin, deb aniq taklif berilmaydi. Shuning uchun, birinchi navbatda, muassasaning istiqbollari tahlili o'tkaziladi, uning vazifasi tendentsiyalarni, xavflarni, shuningdek ushbu tendentsiyalarni o'zgartirishi mumkin bo'lgan alohida favqulodda vaziyatlarni aniqlashdir.

Strategik menejment - bu muassasaning uzoq muddatli maqsadlari va harakatlariga, raqobatdoshlariga nisbatan muassasaning hayotiy va kuchini kuchaytirish uchun o'zaro bog'liq bo'lgan uzoq muddatli choraharakatlar yoki yondashuvlar doirasiga kiradigan muassasani boshqarish funktsiyasi. Strategiyani shakllantirish - harakatlar yo'nalishi va uning aniq vositalari menejmentning yadrosi va yaxshi menejmentning muhim belgisidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bush, T. (2011). Theories of Educational Leadership and Management (4th ed.). London: SAGE Publications.
– Ushbu kitob ta'lim menejmenti va liderlik nazariyalari haqida muhim ma'lumotlar beradi.
2. Fullan, M. (2020). Leading in a Culture of Change. San Francisco: Jossey-Bass.
– Ta'limdagi o'zgarishlarni samarali boshqarish usullari yoritilgan.
3. OECD (2018). Education at a Glance: OECD Indicators. Paris: OECD Publishing.
– Xalqaro ta'lim sifati va menejment ko'rsatkichlari bo'yicha statistik ma'lumotlar.
4. Bryman, A. (2016). Social Research Methods (5th ed.). Oxford: Oxford University Press.
– Ta'lim menejmenti bo'yicha tadqiqot metodologiyalarini tushuntiradi.

5. UNESCO (2021). Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education. Paris: UNESCO Publishing.
 - Ta’limning barqaror rivojlanishi va strategik boshqaruv bo’yicha xalqaro qarashlar.
6. Robinson, V. (2011). Student-Centered Leadership. San Francisco: Jossey-Bass.
 - Ta’lim boshqaruvida talabalar manfaatini ustuvor qo’yish strategiyalari.
7. Sergiovanni, T. J. (2015). The Principalship: A Reflective Practice Perspective (7th ed.). Boston: Pearson.